

Kui mees on mees

Helen Sööl ja Marion Pajumets

Maailm on muutunud ja samuti on muutunud mehe roll selles maailmas. Käes on 21. sajand ja mees ei pea täna olema rahakott ega mammutikütt. Sellised soorollid on minevik - Eesti naine on haritud, käib tööl ja teenib raha ning lapsi on peredes vähe. Muutunud on ka majandusestruktuur – industriaalühiskonnast on saanud infoühiskond, mis eeldab hoopis teistsuguseid mehelikkuseideaale - paindlikkust, koostöövõimet, tolerantsust, uuele avatust, uudishimu. Alati ei pruugi mehelikkuse ideaalid uutele vajadustele piisavalt kiiresti järgi jõuda.

Ühiskondlike muutuste taustal (tööturule liikumine, rasestumisvastased vahendid, teenustesektori paisumine) hakkasid naised 20. sajandil mõtisklema mida tähendab olla naine. Naised mõtlevad, arutlevad, vaidlevad, loevad, kirjutavad, uurivad, et mõista paremini ennast soolise ja sotsiaalse olendina. Naiste probleemide tagamaade ühiskondlike tagamaade analüüsimisele ja õiglaste lahenduste otsimisele on pühendunud nais- ja soouuringute keskused ülikoolide juures. Ka Tallinna ja Tartu Ülikoolides tegutsevad feministlikud – ehk sugupoolte vahelist õiguste ja kohustuste tasakaalu väärtustavad uurimiskeskused.

Samal ajal kui naist on kaua mõtestatud soolise olendina, on meest harjutud pidama lihtsalt neutraalseks ja universaalseks inimeseks. Mehelikkuste erinevusi erinevates ühiskondlikes kontekstides ja erinevate mehelikkuse vormide mõjusid naistele, lastele, meestühkadele endile, organisatsioonide toimimisele, vägivalda levikule, sõjale ja rahule, ökoloogilisele tasakaalule jne on hakatud kriitiliselt analüüsima alles 20. sajandi viimastel kümnenditel. Selle valdkonnaga tegelevad soouuringute laia katuse all kriitilised meeste ja mehelikkuste uurimused (*critical studies on men and masculinities*).

Üks peamisi teemasid, millega kriitilised meeste ja maskuliinsuste uuringud ja nendega seotud profeministlik meesliikumine tegeleb on mehelikkuse ja vägivaldsuse suhete analüüsimine ja vägivaldsete ja hoolivate maskuliinsuse vormide ülesotsimine, nende analüüsimine ja toetamine.

Asi on selles, et tänapäevaühiskonnas, erinevalt mammutiküttide maailmast, ei mõõda mehe tugevust tema lihasmass või valmisolek vägivaldaks. Ka teisi traditsioonilisi meeste töid nagu leiva laualetoomine ja otsustelangetamine jagatakse üha enam naistega, kelle haridustase ja professionaalne ettevalmistus on viimasel sajandil meestele järele jõudnud. Täna on adekvaatne selline mehelikkus, mis kohaneb muutuva majanduse ja ühiskonnaga, mitte ei takerdu eelmiste ja üle-eelmiste ajastuste ideaalidesse.

Kui ta seda teeb, on tagajärjed kurvad. Eesti mees ei ole mees, selles mõttes, et ta elaks mee sees. Paraku varjutab Eesti mehe elu riskantne käitumine, meelemürkide tarvitamine, tervisemured, ülekaal. Tartu Ülikooli Rakendusuuringute keskuse RAKE hiljutine uuring

näitas, et vähemalt iga neljas mees tarvitab alkoholi kaks või enam korda nädalas ja kolmandik meestest on igapäevased suitsetajad. Eesti mehed elavad keskmiselt 54 aastat ilma terviseprobleemideta ja surevad keskmiselt 71 aastasel. Võrdluseks, siis kui eesti mees sureb jääb norra mees alles haiglaseks ja elab veel 10 aastat. Ühelt poolt on Norra Eestist jõukam riik, teisalt aga soosib sealne domineeriv maskuliinsus head ja pikka elu. Norra mehed suitsetavad ja joovad vähem, nad on aktiivsemad isad ja osalevad rohkem koduses elus, ning nad jagavad nii ettevõtete juhtkondades kui ka riigivalitsemises otsustuskoormust naistega. Vägi on Norras prioriteetne teema ja ühemõtteliselt taunitud. Vägivallatuse norm on hea kõigile – heteromeestele, geimeestele, lastele ja loomulikult naistele.

Eestis kannatab iga kolmas naine oma elu jooksul füüsilist vägivalda. Uuringud näitavad, et vägivald tekib seal, kus mehelikkuse ja naiselikkuse ideaalid on jäigad ja jäävad jalgu ühiskondlikele arengutele. Aeg nõuab mehelikkuse normide ümbersisustamist ja kaasajastamist – meeste endi, naiste ja laste huvides.